

O‘ZBEKISTONDA INSON HUQUQLARINING KONSTITUTSIYAVIY ASOSLARI

Djuravev Farxod Eshboyevich

Sarbon universiteti “Huquqiy fanlar” kafedrasida dotsenti

Olimjonov Ismoiljon Ibroxim o‘g‘li

Sarbon universiteti talabasi

<https://doi.org/10.5281/zenodo.20603755>

Annotatsiya

Mazkur tezisda O‘zbekistonda inson huquqlarining konstitutsiyaviy asoslari, ularning demokratik huquqiy davlat barpo etish jarayonidagi o‘rni hamda amaliy kafolatlari ilmiy-nazariy jihatdan tahlil qilinadi. Yangi tahrirdagi O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi inson, uning hayoti, erkinligi, sha‘ni va qadr-qimmatini oliy qadriyat sifatida e‘tirof etib, davlat faoliyatining bosh mezonini inson huquqlari va erkinliklarini ta‘minlash bilan bog‘laydi. Tezisdan konstitutsiyaviy normalarning mazmuni, inson huquqlarini xalqaro huquqning umume‘tirof etilgan normalari asosida kafolatlash tamoyili, fuqarolarning qonun oldida tengligi, shaxsiy, siyosiy, iqtisodiy, ijtimoiy va madaniy huquqlar tizimi yoritiladi. Shuningdek, inson huquqlarini himoya qilishda sud-huquq tizimi, Ombudsman instituti, Inson huquqlari bo‘yicha Milliy markaz, fuqarolik jamiyati institutlari va jamoatchilik nazoratining ahamiyati asoslab beriladi.

Kalit so‘zlar: inson huquqlari, Konstitutsiya, huquqiy davlat, erkinliklar, tenglik, qonun ustuvorligi, Ombudsman, sud-huquq islohoti, fuqarolik jamiyati, xalqaro standartlar.

Kirish

Inson huquqlari har qanday demokratik jamiyatning eng muhim konstitutsiyaviy qadriyati hisoblanadi. O‘zbekiston Respublikasida amalga oshirilayotgan islohotlarning markazida inson manfaatlarini, shaxs erkinligi, qonun ustuvorligi va ijtimoiy adolat tamoyillari turadi. Yangi tahrirdagi Konstitutsiyada inson huquq va erkinliklari xalqaro huquqning umume‘tirof etilgan normalariga muvofiq e‘tirof etilishi va kafolatlanishi belgilangan. Bu yondashuv davlat bilan fuqaro o‘rtasidagi munosabatlarda inson manfaatini ustuvor qo‘yish, davlat organlarining faoliyatini xalq xizmatiga yo‘naltirish va har bir shaxsning qadr-qimmatini himoya qilishga xizmat qiladi.

Mavzuning dolzarbligi shundaki, bugungi globallashuv sharoitida inson huquqlarini ta‘minlash faqat normativ-huquqiy hujjatlar bilan cheklanmaydi. Fuqarolarning adolatli sudlovdan foydalanishi, so‘z va axborot erkinligi, ta‘lim va tibbiy xizmatlardan teng foydalanishi, xotin-qizlar, bolalar, nogironligi bo‘lgan shaxslar hamda ijtimoiy himoyaga muhtoj guruhlarining huquqlarini amalda kafolatlash dolzarb vazifa bo‘lib qolmoqda. Shuningdek, raqamli texnologiyalar rivoji shaxsiy ma‘lumotlarni himoya qilish, axborot xavfsizligi va internet makonida inson huquqlarini ta‘minlash kabi yangi muammolarni yuzaga chiqarmoqda.

O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 22-iyundagi PF-6012-son Farmoni bilan tasdiqlangan Inson huquqlari bo‘yicha Milliy strategiya mazkur sohada davlat siyosatini izchil amalga oshirishga qaratilgan muhim hujjatdir. “O‘zbekiston — 2030” strategiyasida esa Konstitutsiya va qonunlar ustuvorligini ta‘minlash, inson huquq va erkinliklarini ishonchli himoya qilish sud-huquq islohotlarining bosh mezon sifatida belgilanadi. Demak, inson huquqlarining konstitutsiyaviy asoslarini o‘rganish nafaqat nazariy, balki amaliy-huquqiy ahamiyatga ham ega.

O'zbekistonda inson huquqlarining konstitutsiyaviy asoslari, avvalo, davlatning huquqiy tabiatini belgilovchi tamoyillar bilan bog'liq. Konstitutsiyada O'zbekiston suveren, demokratik, huquqiy, ijtimoiy va dunyoviy davlat sifatida e'tirof etiladi. Ushbu ta'rif inson huquqlariga oid barcha normalarning mazmunini belgilaydi. Huquqiy davlatda davlat hokimiyati qonun bilan cheklanadi, fuqaro esa huquq va erkinliklardan foydalanishda konstitutsiyaviy kafolatlarga ega bo'ladi. Shu sababli inson huquqlari davlat tomonidan beriladigan imtiyoz emas, balki shaxsga tug'ilganidan boshlab tegishli bo'lgan tabiiy va ajralmas qadriyat sifatida talqin qilinadi.

Konstitutsiyaviy asoslarning muhim jihatlaridan biri fuqarolarning qonun oldida tengligidir. Jinsi, irqi, millati, tili, dini, e'tiqodi, ijtimoiy kelib chiqishi va mavqeyidan qat'i nazar, barcha fuqarolar bir xil huquq va erkinliklarga ega. Bu norma diskriminatsiyaga qarshi huquqiy kafolat bo'lib, jamiyatda ijtimoiy birdamlikni mustahkamlashga xizmat qiladi. Tenglik prinsipi ta'lim, mehnat, sog'liqni saqlash, davlat xizmatlari, sud himoyasi va siyosiy ishtirok kabi sohalarda amaliy mazmun kasb etadi.

Inson huquqlarining konstitutsiyaviy tizimi shaxsiy, siyosiy, iqtisodiy, ijtimoiy va madaniy huquqlarni o'z ichiga oladi. Shaxsiy huquqlar inson hayoti, erkinligi, sha'ni, qadr-qimmati, shaxsiy daxlsizligi va uy-joy daxlsizligini himoya qiladi. Siyosiy huquqlar fuqarolarning davlat va jamiyat boshqaruvida ishtirok etishi, saylash va saylanish, fikr bildirish, ommaviy axborot vositalaridan foydalanish va jamoat birlashmalarida qatnashish imkoniyatlarini kafolatlaydi. Iqtisodiy va ijtimoiy huquqlar esa mulk, mehnat, dam olish, ijtimoiy ta'minot, sog'liqni saqlash va ta'lim olish huquqlarini qamrab oladi.

va aholining huquqiy savodxonligini oshirish ustuvor vazifalardan biridir.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, O'zbekistonda inson huquqlarining konstitutsiyaviy asoslari davlat va jamiyat taraqqiyotining markaziy mezoniga aylangan. Yangi tahrirdagi Konstitutsiya inson huquq va erkinliklarini tabiiy, ajralmas va daxlsiz qadriyat sifatida mustahkamlab, davlat organlari faoliyatini inson manfaatlariga xizmat qildirish tamoyilini kuchaytirdi. Bu esa huquqiy davlat, ijtimoiy adolat va demokratik boshqaruvning barqaror rivojlanishiga zamin yaratadi.

Ilmiy tahlil shuni ko'rsatadiki, inson huquqlarini ta'minlashda faqat konstitutsiyaviy normalarning mavjudligi yetarli emas; ularni amalda ishlaydigan sud-huquq mexanizmlari, parlament va jamoatchilik nazorati, malakali huquqiy yordam, huquqiy ma'rifat va xalqaro hamkorlik bilan qo'llab-quvvatlash zarur. Shu munosabat bilan inson huquqlari bo'yicha ta'limni kuchaytirish, davlat xizmatchilarining mas'uliyatini oshirish, aholining zaif qatlamlari huquqlarini himoya qilish hamda raqamli muhitda shaxsiy ma'lumotlar daxlsizligini kafolatlash dolzarb vazifa bo'lib qoladi.

Taklif sifatida oliy ta'lim va umumta'lim tizimida konstitutsiyaviy huquqlar bo'yicha amaliy mashg'ulotlarni ko'paytirish, mahallalarda bepul huquqiy maslahatlarni kengaytirish, davlat organlari faoliyatida inson huquqlariga oid ochiq statistik hisobotlarni muntazam e'lon qilish hamda Ombudsman va fuqarolik jamiyati institutlari bilan hamkorlikni kuchaytirish maqsadga muvofiqdir. Bunday yondashuv inson huquqlarining konstitutsiyaviy asoslarini real hayotga tatbiq etish samaradorligini oshiradi.

Adabiyotlar, References, Литературы:

1. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi. Yangi tahrir. 30.04.2023. - URL:

<https://lex.uz/docs/-6445145>.

2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 22-iyundagi PF-6012-son Farmoni. Inson huquqlari bo'yicha O'zbekiston Respublikasining Milliy strategiyasini tasdiqlash to'g'risida. - URL: <https://lex.uz/docs/-4872355>.
3. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2023-yil 11-sentabrdagi PF-158-son Farmoni. "O'zbekiston - 2030" strategiyasi to'g'risida. - URL: <https://lex.uz/docs/-6600413>.
4. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2023-yil 8-maydagi PF-67-son Farmoni. Yangi tahrirdagi O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasini amalga oshirish bo'yicha birinchi navbatdagi chora-tadbirlar to'g'risida. - URL: <https://lex.uz/docs/-6461609>.
5. Inson huquqlari umumjahon deklaratsiyasi. BMT Bosh Assambleyasi, 1948-yil 10-dekabr.
6. Fuqarolik va siyosiy huquqlar to'g'risidagi xalqaro pakt. BMT, 1966-yil.
7. Iqtisodiy, ijtimoiy va madaniy huquqlar to'g'risidagi xalqaro pakt. BMT, 1966-yil.
8. Inson huquqlari bo'yicha O'zbekiston Respublikasi Milliy markazi materiallari. - Toshkent: Milliy markaz nashrlari, 2024.